

1992-ci il may ayının 28-də Naxçıvan Muxtar Respublikasında Sədərək-Dilucu körpüsü istifadəyə verilmişdir. Körpüyə bu adı verən Heydər Əliyevin dediyi kimi: "Bu gün bu qocaman Araz çayı üzərində, qədim türk dünyasında, Azərbaycan torpağında böyük bir tarixi hadisə baş verir. Türkiyə ilə Azərbaycan arasında "Ümid" körpüsü, "Həsərət" körpüsü açılır. Biz azərbaycanlılar, türklər əsrlər boyu Araz çayının o sahilində, bu sahilində dost, qardaş kimi yaşamışıq. Ancaq 70 il bir-birimizlə görüşmək üçün, əlaqə saxlamaq üçün həsrət çəkmişik. 70 il biz bu görüşü həsrətlə gözləmişik. İndi isə bizim bu arzularımız, diləklərimiz gerçəkləşib".

Naxçıvanla Türkiyə arasında Sədərək-Dilucu körpüsünün istifadəyə verilməsi ilə blokadanın ağır fəsadlarının tədricən aradan qaldırılmasına, əhalinin maddi rifah halının yaxşılaşdırılmasına, muxtar respublikanın dünyaya tanınmasına başlandı. Eyni zamanda bu, Türkiyənin şərqlə vilayətlərinin inkişafına da təkan vermiş, nəqliyyat əlaqələrinin qurulması və beynəlxalq daşımalar üçün yeni imkanlar

muxtar respublika işğal, əhalisi isə qaçqın ömrü yaşamaq təhlükəsindən xilas oldu.

1990-1993-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında ulu öndərin rəhbərliyi ilə tarixi qərarlar qəbul edildi, muxtar respublikanın erməni təcavüzündən xilas edilməsi, böhranlı vəziyyətdən çıxarılması, blokadanın vurduğu ziyanın aradan qaldırılması üçün tədbirlər görüldü, Türkiyə və İranla iqtisadi əlaqələr

Bir millət, iki dövlətin ümid körpüsü

yaratmışdır. Ulu öndər Heydər Əliyev sonralar körpünün açılışı zərurətini belə xarakterizə etmişdir: "Belə bir körpü tikmək bizim bir azərbaycanlı kimi, şəxsən mənim on illərlə qəlbimdə olan arzu idi. Bu fikir mənim qəlbimdə on illərlə yaşayırdı. Mən özümü xoşbəxt hesab edirəm ki, gördüyüm bütün başqa işlərlə bərabər, o ümid, həsrət körpüsünün qısa müddətdə tikilməsinin, yaranmasının təşəbbüsçüsü oldum". "Ümid" körpüsünün istifadəyə verildiyi gün Naxçıvanda əsl bayram sevinci yaşanmışdı. Naxçıvanlılar bu tarixi indiyə qədər unutmurlar. Türkiyə-Azərbaycan, Naxçıvan əlaqələrinin qurulması, inkişafı və dərinləşməsi istiqamətində görülmüş işlər daim ehtiramla xatırlanır.

1990-cı ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası olduqca gərgin bir dövrə yaşayırdı. Bu dövrdə sərhədyanı kəndləri ermənilər tərəfindən işğal və qarət olunan, dincliyi əlindən alınan Naxçıvan ulu öndər Heydər Əliyevin dediyi kimi, "taleyin ümidinə buraxılmış tənha ada"nın xatırladırdı. Azərbaycanın əsas əraziləri ilə nəqliyyat-kommunikasiya əlaqələri kəsildikdən, iqtisadi və siyasi böhran içində boğulan, adamların son ümidi olan ov tufəngləri də yığılandan sonra erməni təcavüzü qarşısında əliyalın və köməksiz vəziyyətdə qoyulan Naxçıvan əhalisi çıxış yolu tapa bilmirdi. Ümummilli lider Heydər Əliyevin 1990-cı il iyul ayının 22-də Naxçıvana qayıdışı ilə

yaradıldı. Həmin dövrdə Naxçıvanın düşdüyü ağır vəziyyətdən xilas edilməsi istiqamətində həyata keçirilən ən mühüm tədbirlərdən biri Araz çayı üzərində Türkiyə ilə Naxçıvanı bir-birinə bağlayan Sədərək-Dilucu körpüsünün inşasıdır.

Mühüm geostrateji ərazidə yerləşən Naxçıvan Muxtar Respublikasının Türkiyə və İranla çoxəsrlik qonşuluq əlaqələrinin bərpası uzun illərdən sonra ilk dəfə ümummilli liderin Naxçıvanda fəaliyyət göstərdiyi dövrə təsadüf edir. Görkəmli dövlət xadimi 1992-ci ildə qonşu Türkiyə Cümhuriyyətinə və İran İslam Respublikasına səfərlər etmiş, keçirilən görüşlərdə iqtisadi sahədə əməkdaşlığa dair protokollar imzalanmış, hər iki dövlətlə iqtisadi, mədəni, təhsil və digər sahələrdə qarşılıqlı münasibətlər qurulmuşdur. Bunun nəticəsində qısa müddətdə Araz çayı üzərində "Ümid" körpüsü tikilib istifadəyə verilmiş, Sədərək, Culfa və Şahtaxtı gömrük-keçid məntəqələri fəaliyyətə başlamışdır. Bu tarix iki qardaş xalqı bir-birinə qovuşdurmaq, yurddan-yurda, könlüdən-könlü körpü salmaq baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyırdı.

Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında əlaqələrin əsası isə 1992-ci ilin martında qoyulub. Həmin dövrdə Naxçıvanda "Bir millət, iki dövlət" anlayışının reallığa çevrilməsi mərhələsi başlanıb. Ulu öndər Heydər Əliyevin 1992-ci il mart

ayının 22-dən 24-dək Türkiyəyə səfəri çərçivəsində "Azərbaycana bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Türkiyə Cümhuriyyəti arasında əməkdaşlıq protokolu" imzalanıb, Naxçıvanla Türkiyə Cümhuriyyəti arasında gediş-gəlişi təmin etmək məqsədilə Sədərək-Dilucu körpüsünün tikintisinə başlanılıb. Həmin il mayın 28-də iki ölkə arasında iqtisadi, mədəni, sosial, siyasi əlaqələrin inkişafı simvolu hesab olunan Sədərək-Dilucu körpüsü istifadəyə verilib. Körpünün açılışında Türkiyənin o zamankı baş naziri Süleyman Dəmirəl və qardaş ölkənin digər yüksək səviyyəli hökumət nümayəndələri də iştirak ediblər.

1992-ci il may ayının 28-də Araz çayı üzərində "Ümid" körpüsünün açılışını gerçəkləşdirmək üçün 60 millət vəkilinə və 40-dan çox nüfuzlu KİV nümayəndələri ilə birgə Naxçıvana gələn Süleyman Dəmirəl Naxçıvan Hava Limanında bütün dünyanın diqqətini Türkiyə-Azərbaycan birliyinin sarsılmazlığına yönəldərək demişdi: "Azərbaycan özünün ədalətli mübarizəsində tək deyil. Biz dünyanın Azərbaycan haqqında həqiqətləri bilməsi üçün özümüzdən asılı olan hər şeyi edirik və edəcəyik. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, Türkiyə həmişə Azərbaycanla birlikdə olub və olacaq. Biz kədəri və sevinci birlikdə bölüşəcəyik". Süleyman Dəmirəlin Türkiyə ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında Araz çayı üzərində salınmış "Ümid" körpüsü-

nün açılışı mərasimində Heydər Əliyevlə birlikdə iştirak etməsi və nitq söyləməsi təkcə Azərbaycan üçün yox, türk dünyasından ötrü son dərəcə əhəmiyyətli hadisə idi. Türk dünyasının iki liderinin Araz çayı üzərində açdıqları Sədərək-Dilucu "Ümid" körpüsü yalnız Azərbaycanla deyil, bütün türk dünyası ilə Türkiyəyə əhəmiyyətli bir qapının açılması deməkdir.

Vaxtilə Mustafa Kamal Atatürkün qızıl pula aldığı Aralıq Dilucundakı 11 kilometrlik quru sərhəd ərazisi təxminən 70 ildən sonra həm Türkiyə və türk dünyası, həm də Azərbaycan-Naxçıvan üçün mühüm strateji əhəmiyyətə malik bir faktora çevrilmişdir. "Ümid", "Həsərət" körpüsünün istifadəyə verilməsi böyük hadisə idi. 1992-ci ilin iyulunda keçirilmiş Muxtar Respublika Ali Məclisinin Rəyasət Heyətinin iclasında körpünün istifadəyə verilməsi böyük tarixi hadisə kimi qiymətləndirilmiş, Türkiyə ilə Azərbaycan arasında iqtisadi, mədəni əlaqələrin genişlənməsinə, qardaş xalqların bir-birinə yaxınlaşmasına xidmət edəcəyi bildirilmişdi. Rəyasət heyətinin qərarı ilə "Sədərək-Dilucu" körpüsü Türkiyə Respublikası ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında rəsmi keçid qapısı elan edildi. Ümumiyyətlə, Heydər Əliyev-Süleyman Dəmirəl münasibətləri Azərbaycan-Türkiyə əlaqələrində xüsusi bir mərhələ təşkil edir.

Mustafa KAMAL,
"Respublika".